

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра Практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему

Розвиток у рятувальників-кінологів психологічної готовності до

професійної діяльності

(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент _2_ курсу, групи

ЗПс-24мг

спеціальності : 053 Психологія

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

_____ / Євген ІВАНОВ

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Керівник _____ / Любов БАЛАБАНОВА

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Рецензент _____ / Наталія БОЖКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о. завідувачка кафедри _____ / Наталія КУЧЕРЕНКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____ / Галина ЮДІНА

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____ / Маргарита МИХАЛЕНКО

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Харків – 2025 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра Практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Практична психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри
Н.С.КУЧЕРЕНКО
(підпис)

«__» _____ 2025р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Іванов Євген Володимирович

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема Розвиток у рятувальників-кінологів психологічної готовності до професійної діяльності

керівник роботи Балабанова Л.М., професор, д.псих.н.

затверджені наказом по університету від №4801-5/3665 від 06.10.2025

2. Строк подання студентом роботи 28.11.2025

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

- 1) Провести теоретичний аналіз.
- 2) Провести емпіричний аналіз.
- 3) Провести кореляційний аналіз.
- 4) Сформулювати психокорекційну програму та надати рекомендації.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Робота з літературними джерелами, складання бібліографії з теми, написання теоретичної частини роботи.
2	Підбір психодіагностичних методик та проведення дослідження.
3	Математико-статистична обробка даних дослідження. Опис експериментальних даних дослідження.
4	Оформлення висновків та рекомендацій.
5	Підготовка та подання дипломної роботи до захисту (здача дипломної роботи керівникові на перевірку; виправлення зроблених зауважень; здача остаточного варіанта дипломної роботи; отримання відгуку та рецензії; підготовка виступу).

5.Дата видачі завдання ____**07.10.2025**____

Студент

(підпис)

Є.В.Іванов

(ініціали, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Л.М.Балабанова

(ініціали, прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить: 70 сторінок, 8 таблиць, 25 використаних літературних джерел.

Об’єкт дослідження – психологічна готовність рятувальників-кінологів до професійної діяльності.

Предмет дослідження – особливості психологічних чинників розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів.

Мета дослідження – емпірично дослідити особливості психологічної готовності рятувальників-кінологів до професійної діяльності та розробити програму її розвитку.

Для досягнення мети передбачається виконання таких завдань дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення психологічної готовності фахівців екстремальних професій.
2. Визначити психологічні чинники, що впливають на формування готовності рятувальників-кінологів.
3. Провести емпіричне дослідження рівня прояву психологічної готовності та пов’язаних особистісних характеристик.
4. Розробити та апробувати тренінгово-психологічну програму розвитку психологічної готовності.
5. Оцінити ефективність програми за результатами порівняльного аналізу.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів для професійного добору, підготовки, психологічного супроводу та підвищення особистісної та операційної ефективності рятувальників-кінологів, а також подальшої адаптації запропонованої програми в системі ДСНС, військових структур та приватних кінологічно-рятувальних організацій.

Ключові слова: ДСНС, рятувальники, кінологи, психологічна готовність.

ABSTRACT

Thesis contains: 70 pages, 8 tables, 25 used literature sources.

The object of the study is the psychological readiness of rescue dog handlers for professional activity.

The subject of the study is the peculiarities of psychological factors in the development of psychological readiness of rescue dog handlers.

The purpose of the study is to empirically investigate the peculiarities of psychological readiness of rescue dog handlers for professional activity and to develop a program for its development.

To achieve the goal, the following research tasks are to be performed:

1. Analyze theoretical approaches to studying the psychological readiness of specialists in extreme professions.
2. Identify psychological factors that influence the formation of readiness among rescue dog handlers.
3. Conduct an empirical study of the level of psychological readiness and related personality characteristics.
4. Develop and test a training and psychological program for the development of psychological readiness.
5. Evaluate the effectiveness of the program based on the results of a comparative analysis.

The practical significance lies in the possibility of using the results for professional selection, training, psychological support, and improving the personal and operational effectiveness of rescue dog handlers, as well as further adaptation of the proposed program in the State Emergency Service, military structures, and private dog rescue organizations.

Keywords: State Emergency Service, rescuers, dog handlers, psychological readiness.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ-КІНОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ...	10
1.1. Поняття, структура та компоненти психологічної готовності фахівців екстремального профілю.....	10
1.2. Психологічні особливості професійної діяльності рятувальників- кінологів.....	16
1.3. Фактори, умови та механізми розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів.....	20
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ-КІНОЛОГІВ....	27
2.1. Організація та методи дослідження.....	27
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	44
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ-КІНОЛОГІВ ТА ОЦІНКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ	46
3.1. Мета, концепція та принципи програми розвитку готовності.....	46
3.2.Зміст та структура програми (тренінги, модулі, вправи, форми роботи).....	49
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	56
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Сучасна професійна діяльність рятувальників-кінологів належить до сфери екстремальних, соціально-процесуальних та психоемоційно напружених видів праці, які пов'язані з безпосереднім ризиком для життя та здоров'я, швидким прийняттям рішень у складних ситуаціях, роботою в умовах невизначеності, небезпеки, дефіциту часу, інформації та ресурсів. Ефективність та безпека такої діяльності значною мірою залежать не лише від фахової підготовки, фізичних навичок та здібностей, але й від сформованої психологічної готовності, що забезпечує здатність діяти цілеспрямовано, вольово та емоційно врівноважено у ситуаціях надмірної психічної напруги.

Психологічна готовність рятувальника-кінолога розглядається як цілісне інтегративне утворення, що включає мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, ціннісно-смисловий та операційний компоненти, а також особливості взаємодії зі службовою собакою як напарником, який виконує роль інструмента пошуку, тактичного партнера та емоційного стабілізатора. Водночас професійна діяльність рятувальників-кінологів характеризується впливом травмуючих чинників: емоційного виснаження, постстресових реакцій, відповідальності за життя інших, високого рівня соматичного та психічного стресу. У зв'язку з цим виникає необхідність цілеспрямованого вивчення та розвитку психологічної готовності до виконання професійних завдань.

Аналіз наукових джерел свідчить, що питанням професійної готовності рятувальників, військовослужбовців, правоохоронців та представників інших екстремальних професій приділяють увагу як українські, так і зарубіжні дослідники. Однак проблема специфіки психологічної готовності саме рятувальників-кінологів вивчена недостатньо, оскільки цей вид діяльності поєднує риси тактичної підготовки, пошуково-рятувальних операцій, партнерської

взаємодії з твариною та високого рівня самоконтролю в непередбачуваних умовах. Це зумовлює актуальність, наукову та практичну значущість дослідження.

Об’єкт дослідження – психологічна готовність рятувальників-кінологів до професійної діяльності.

Предмет дослідження – особливості психологічних чинників розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів.

Мета дослідження – емпірично дослідити особливості психологічної готовності рятувальників-кінологів до професійної діяльності та розробити програму її розвитку.

Для досягнення мети передбачається виконання таких завдань дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення психологічної готовності фахівців екстремальних професій.
2. Визначити психологічні чинники, що впливають на формування готовності рятувальників-кінологів.
3. Провести емпіричне дослідження рівня прояву психологічної готовності та пов’язаних особистісних характеристик.
4. Розробити та апробувати тренінгово-психологічну програму розвитку психологічної готовності.
5. Оцінити ефективність програми за результатами порівняльного аналізу.

Методи теоретичного дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел, системний, порівняльний і структурно-функціональний аналіз.

Методи емпіричного дослідження: для діагностики професійно-особистісних особливостей та компонентів психологічної готовності використано такі психодіагностичні методики:

- Опитувальник професійної спрямованості Т. Дубовицької – для визначення домінуючого професійного мотиву та ціннісної орієнтації;
- методика вивчення локусу контролю Дж. Роттера – для визначення інтернальності/екстернальності як чинника відповідальності та

саморегуляції;

- шкала сумлінності В. Мельникова та Л. Ямпольського – для виявлення рівня дисциплінованості, відповідальності та самоконтролю;
- методика визначення нервово-психічної стійкості та ризику дезадаптації у стресі «Прогноз» – для аналізу індивідуальної стресостійкості та потенційних ризиків дезадаптації у професійних умовах.

Наукова новизна полягає у комплексному підході до вивчення психологічної готовності рятувальників-кінологів із включенням мотиваційних, особистісних, стресостійкісних та регуляційних характеристик.

Практичне значення полягає у можливості використання результатів для професійного добору, підготовки, психологічного супроводу та підвищення особистісної та операційної ефективності рятувальників-кінологів, а також подальшої адаптації запропонованої програми в системі ДСНС, військових структур та приватних кінологічно-рятувальних організацій.

База дослідження: Громадська організація «Центр соціально-психологічного супроводження «Добробут»

Характеристика вибірки: починаючі працівники кінологи ДСНС віком від 24 до 30 років, загальна кількість – 40 осіб.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ-КІНОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття, структура та компоненти психологічної готовності фахівців екстремального профілю

Проблематика психологічної готовності до професійної діяльності у науковій літературі посідає важливе місце та розглядається як складне багатофакторне явище, що охоплює систему особистісних якостей, мотиваційних утворень, психофізіологічних характеристик, навичок саморегуляції, когнітивних та емоційно-вольових процесів, які забезпечують успішність діяльності в умовах підвищеної складності. Особливої актуальності це набуває щодо працівників екстремального профілю – військових, поліцейських, саперів, рятувальників, кінологів, парамедиків, пожежників та інших фахівців, що здійснюють професійну діяльність в умовах ризику, небезпеки, невизначеності, дефіциту часу, інформаційного перевантаження або критичної відповідальності за життя інших.

Наукові уявлення про психологічну готовність формувалися у кількох наукових напрямках: військовій, спортивній, авіаційній, педагогічній, медичній, екстремальній та професійній психології. У цих галузях дослідники розглядають психологічну готовність як стан, властивість, процес, результат, систему або комплекс умов. Така різноманітність тлумачень обумовлена міждисциплінарністю явища та його залежністю від контексту професійної діяльності. Зокрема, у військовій психології психологічна готовність визначається як *стан мобілізації особистості на виконання бойового завдання*, у спортивній – як *оптимальна налаштованість на досягнення результату*, у педагогічній – як *система*

професійних якостей і здібностей, у екстремальній – як здатність зберігати ефективність поведінки в критичних умовах.

Водночас більшість авторів погоджуються, що психологічна готовність – це *цілісне динамічне інтегративне утворення*, що забезпечує ефективну поведінку та продуктивну діяльність, збереження самоконтролю, раціональність мислення, емоційну стійкість та адекватність рішень в екстремальних або надзвичайних ситуаціях. У цьому контексті вона не може бути зведена лише до мотивації чи вольового зусилля, а охоплює широкий спектр психічних властивостей та функціональних механізмів.

На думку багатьох дослідників, психологічна готовність має подвійну природу:

1. *стійку (особистісну) – як довготривалий рівень сформованості професійно важливих якостей, що відображає загальну компетентність і професійну надійність;*
2. *ситуативну (функціонально-динамічну) – як тимчасовий психічний стан перед виконанням відповідального завдання або у ході його реалізації.*

Тому психологічна готовність розглядається і як якість, і як стан, що дозволяє фахівцю виконувати професійні функції на високому рівні незалежно від зовнішніх перешкод, внутрішнього напруження та ризиків.

До ключових сутнісних ознак психологічної готовності вчені відносять:

- цілеспрямованість і вмотивованість діяльності;
- стресостійкість і психологічну витривалість;
- емоційно-вольову регуляцію поведінки;
- адекватну когнітивно-аналітичну діяльність;
- здатність до швидкого прийняття рішень;
- адаптивність до непередбачуваних, багатоваріативних умов;
- здатність до мобілізації внутрішніх ресурсів;
- професійну самосвідомість та відповідальність;

- збереження ефективності у станах емоційного напруження;
- здатність до саморегуляції на рівні емоцій, мислення, фізіологічного стану.

Таким чином, психологічна готовність не є універсальним або шаблонним показником, а залежить від конкретної професійної ролі, умов діяльності та індивідуально-психологічних якостей фахівця.

У науковій літературі можна виокремити кілька підходів до визначення психологічної готовності:

1. Особистісно-орієнтований підхід Розглядає готовність як інтегральну стійку характеристику особистості, що формується у процесі професійного становлення та розвитку.
2. Функціонально-динамічний підхід Наголошує на тому, що готовність – це оптимальний психофізіологічний стан мобілізованості, який забезпечує високу якість діяльності.
3. Процесуально-діяльнісний підхід Тракує готовність як процес, що включає етапи формування, підтримки та реалізації у практичній діяльності.
4. Компетентнісний підхід Інтерпретує готовність як сукупність знань, умінь, навичок, професійних компетентностей та поведінкових стратегій.

Кожен підхід робить акцент на певних аспектах, однак лише у комплексі вони дозволяють повноцінно відобразити сутність цього феномену.

Більшість дослідників розглядають психологічну готовність як багатокomпонентну структуру, що складається з декількох взаємопов'язаних компонентів. Найчастіше виділяють такі структурні елементи:

1. Мотиваційний компонент Включає професійну мотивацію, бажання працювати у сфері високого ризику, ціннісно-смислову орієнтацію, внутрішню професійну установку, інтерес до діяльності, готовність до самопожертви та альтруїзм. Саме мотиваційна база визначає ступінь усвідомленості вибору професії та рівень включеності фахівця у професійну діяльність.

2. Когнітивний компонент Охоплює професійні знання та вміння, уявлення про характер професійних завдань, розуміння ризиків, стратегій дій у надзвичайних ситуаціях, знання інструкцій, алгоритмів, а також вміння аналізувати та прогнозувати ситуації. Розвинений когнітивний компонент забезпечує точне, системне та критичне мислення.
3. Емоційно-вольовий компонент Включає здатність до саморегуляції, самоконтролю, стійкість до стресу, збереження холонокровності у кризових ситуаціях, здатність долати емоційне напруження, страх, агресію або фрустрацію. Вольова сфера забезпечує рішучість, витривалість та наполегливість.
4. Операційно-діяльнісний компонент Представлений практичними навичками, алгоритмами дій, тактичним мисленням, досвідом, професійними навичками. Саме він забезпечує ефективне виконання дій у стресових умовах.
5. Особистісно-характерологічний компонент Містить професійно важливі якості: відповідальність, сумлінність, дисциплінованість, емпатію, витривалість, самоорганізацію, впевненість, комунікативну компетентність, здатність працювати у команді.
6. Соціально-комунікативний компонент Відображає здатність до взаємодії з іншими учасниками діяльності: колегами, керівниками, постраждалими, свідками подій, партнерами у завданнях. У випадку рятувальників-кінологів сюди входить і специфічна міжвидова комунікація зі службовою собакою.

Таким чином, психологічна готовність – це не одноелементне явище, а комплексна система, яка одночасно охоплює інтелектуальну, емоційно-вольову, поведінкову, мотиваційну та соціальну сфери особистості.

До основних професійних вимог до фахівців екстремального профілю відносять:

- високий рівень нервово-психічної стабільності;

- адаптивну стійкість та толерантність до невдач;
- швидкість когнітивної переробки інформації;
- навички прогнозування та моделювання ризиків;
- здатність працювати з інформаційним хаосом;
- вміння підтримувати власний фізичний і психічний ресурс;
- здатність приймати відповідальність у критичних умовах;
- готовність до змін та невизначеності;
- розвинуту стресостійкість та ресурсну базу.

Особливо важливими є здатність до автономної саморегуляції та підтримання оптимального психофізіологічного стану, оскільки в екстремальних умовах неможливо покладатися лише на зовнішні системи підтримки.

Фактори, що впливають на формування психологічної готовності, можна класифікувати на зовнішні та внутрішні.

Внутрішні фактори:

- індивідуально-психологічні властивості (темперамент, тип нервової системи);
- рівень самооцінки і впевненості;
- емоційна стабільність;
- локус контролю;
- професійна мотивація та життєві орієнтації;
- психофізіологічний ресурс і витривалість.

Зовнішні фактори:

- умови професійної підготовки;
- особливості тренувальних програм;
- досвід участі у реальних завданнях;
- система соціально-психологічної підтримки;
- культура організації;
- командна взаємодія та лідерство;

- наявність наставництва та супервізії.

Формування психологічної готовності може здійснюватися як під час професійного навчання, так і у процесі активної професійної діяльності. Важливу роль при цьому відіграють спеціальні тренінги, психопрофілактичні заходи, психологічний супровід.

Психологічна готовність у екстремальних професіях проявляється у двох вимірах:

1. Стійкому (базовому) — сформовані, відносно стабільні особистісні якості та компетентності, які забезпечують готовність до майбутньої діяльності.
2. Ситуативному — психічний стан мобілізації, що активується безпосередньо перед виконанням професійного завдання або в момент дії.

Стійка готовність визначає потенційні можливості, а ситуативна – реальну здійснюваність діяльності у конкретних умовах.

Професійна надійність — це стабільна здатність фахівця забезпечувати роботу на заданому рівні незалежно від зовнішніх перешкод і впливів. Психологічна готовність виступає базовою передумовою професійної надійності, а також впливає на:

- прийняття рішень у стресі;
- психічне здоров'я та профілактику травматизації;
- зниження ризику помилкових дій;
- професійне довголіття;
- адаптацію до роботи в екстремальних умовах.

Таким чином, чим вищий рівень психологічної готовності фахівця, тим вища його здатність діяти чітко, надійно, скоординовано та ефективно.

Психологічна готовність є складним, багатокомпонентним, інтегральним утворенням, що визначає здатність особистості до ефективної діяльності в умовах екстремальних впливів.

Вона має подвійну природу, поєднуючи стійкі особистісні властивості та ситуативні психічні стани.

Її структура охоплює мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний, соціально-комунікативний та особистісно-характерологічний компоненти.

Формування психологічної готовності залежить як від індивідуальних особливостей, так і від умов професійного середовища, підготовки та досвіду.

Психологічна готовність є ключовою для професійної надійності, стресостійкості, ресурсності та успішності діяльності фахівців екстремального профілю.

1.2. Психологічні особливості професійної діяльності рятувальників-кінологів

Професійна діяльність рятувальників-кінологів належить до спеціалізованих видів діяльності екстремального профілю, що поєднує елементи пошуково-рятувальної, оперативної, кризової, комунікативної та поведінково-адаптивної діяльності, яка здійснюється у тісній взаємодії з підготовленою службовою собакою. Специфіка роботи визначається необхідністю виконання завдань у небезпечних, динамічних, невизначених та емоційно насичених ситуаціях, що потребує розвинених професійно важливих якостей, високої емоційної стабільності, чіткого самоконтролю та сформованої внутрішньої готовності працювати в умовах ризику.

Психологічний аспект діяльності рятувальника-кінолога охоплює декілька взаємопов'язаних площин: мотиваційно-ціннісну, когнітивно-операційну, емоційно-вольову, комунікативно-партнерську (людина–собака), психофізіологічну та психоризиковану. На відміну від інших підрозділів рятувальних служб, у кінолога наявна двокомпонентна відповідальність: за виконання завдання та за

життя, стан, ефективність і мотивацію службової собаки, що значно підвищує навантаження та рівень внутрішньої мобілізації.

Основні завдання рятувальників-кінологів включають:

1. Пошук живих людей у завалах, зонах стихійних лих, техногенних катастроф, лісових масивах, зонах бойових дій та терористичних актів.
2. Виявлення загиблих, що передбачає контакт із травматичними стимуляторами, включно з тілесними фрагментами, запахами та слідами.
3. Оцінка ситуації та прийняття швидких рішень у складних мінливих умовах.
4. Забезпечення безпеки собаки, її психологічного та фізичного стану, корекція поведінки.
5. Співпраця з іншими службами (ДСНС, поліція, ЗМУ, військові формування, волонтери, медики, психологи).
6. Надання первинної психологічної підтримки постраждалим та їхнім родинам (емпатійне слухання, стабілізаційні інтервенції).
7. Підтримка власної психофізіологічної стійкості у ситуаціях напруження, перевтоми та стресового впливу.

Слід підкреслити, що професійні функції рятувальника-кінолога поєднують елементи трьох ролей: рятувальника, дослідника-аналітика та інструктора-поведінковика, що ускладнює бізнес-психологічний портрет та розширює спектр вимог.

Таблиця 1.1.

Психологічні умови, фактори та ризики професійної діяльності

Категорія факторів	Зміст психологічних впливів
Екологічні та ситуаційні	робота при низькій видимості, руйнівному середовищі, токсичних речовинах, запахах, звуках, нестабільній поверхні
Часові та динамічні	необхідність швидкого прийняття рішення в умовах дефіциту часу і неповної інформації

Емоційно-екзистенційні	зустріч зі смертю, тілесними ушкодженнями, стражданнями, плачем родин, страхом і панікою
Фізичні та соматичні	перевтома, тривалий пошук, холод, спека, гіпоксія, перевантаження
Комунікативно-соціальні	робота в мультикомандних умовах, взаємодія з родичами потерпілих
Партнерські (людина–тварина)	залежність від навченості собаки, її самопочуття, страхів, поведінкових реакцій

Найвагомішою особливістю діяльності рятувальників-кінологів є подвійна відповідальність та ризик подвійної психологічної травматизації: за себе та за живу істоту, на яку спирається успіх операцій. При цьому між кінологом і собакою формується високоемоційний, довірчий та інколи прив'язанісний зв'язок, що у випадку поранення, загибелі або втрати собаки може призвести до гострих та відстрочених травматичних реакцій.

Системний аналіз публікацій та науково-методичних джерел дозволяє виділити такі професійно важливі якості:

1. Висока нервово-психічна стійкість
2. Сформований внутрішній локус контролю
3. Емоційна стабільність і регуляція
4. Відповідальність, сумлінність і дисципліна
5. Гуманістична орієнтація та емпатійність
6. Оперативно-аналітичне мислення
7. Толерантність до невизначеності та ризику
8. Самостійність у поєднанні з командністю
9. Комунікативні навички та стресостійка поведінка
10. Спостережливість, уважність, здатність швидко коригувати плани

Дослідники відзначають, що локус контролю, рівень професійної мотивації,

конативні властивості особистості, рівень сумлінності та відповідальності безпосередньо впливають на ефективність пошуку та прогнозування безпечної поведінки у складних умовах. Саме тому в емпіричному дослідженні доцільно використовувати:

- питальник професійної спрямованості Т. Дубовицької
- методику локусу контролю Дж. Роттера;
- шкалу сумлінності В. Мельникова та Л. Ямпольського;
- методику нервово-психічної стійкості та ризику дезадаптації «Прогноз».

Діада «людина–собака» є не тільки співпрацею, а інтегрованою суб'єктно-діяльнісною системою, де результат залежить від:

- довіри (тварина повинна безумовно підкорятися навіть під час страху);
- емоційної синхронізації (кінолог передає стан, настрій та впевненість);
- невербальної комунікації (жести, інтонації, темп руху, дистанція);
- здатності підтримувати мотиваційну поведінку тварини;
- чутливості до психіки тварини, її втоми та страхів.

Фахівці підкреслюють, що емоційне вигорання кінологів може виникати раніше, ніж у рятувальників інших напрямів, саме через постійне емоційне включення у взаємодію та переживання за напарника-тварину.

Професійна діяльність рятувальників-кінологів містить низку потенційних ризиків:

- хронічний професійний стрес;
- високе емоційне та когнітивне виснаження;
- травматичні реакції (ПТСР, вторинна травматизація);
- розвиток професійної деформації;
- зниження емпатії, емоційного контакту з собакою;
- формування апатичних, унікальних або гіперконтрольних реакцій;
- суїцидальні та девіантні ризики (за умов відсутності психологічної підтримки).

Найбільш небезпечною вважається десинхронізація у взаємодії з собакою, коли кінолог через перевтому або емоційне виснаження втрачає чутливість до поведінкових сигналів, що створює критичні ризики помилкових рішень.

Попри ризики, професія рятувальника-кінолога має значні психологічні ресурси, що сприяють особистісному розвитку:

- відчуття місії та соціальної значимості;
- розвиток впевненості, стійкості, емоційної витривалості;
- глибока прив'язаність, партнерство та безумовна лояльність тварини;
- можливість застосування гуманістичних цінностей;
- соціальна підтримка у професійній спільноті;
- зростання професійної майстерності через досвід.

Таким чином, діяльність рятувальників-кінологів є унікальною сферою, що вимагає поєднання професійної компетентності, високої особистісної зрілості, емоційної саморегуляції та психологічної готовності, формування якої має здійснюватися поетапно, системно та з урахуванням особливостей людино-тваринної взаємодії.

1.3. Фактори, умови та механізми розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів

Психологічна готовність рятувальників-кінологів розглядається як динамічна, багаторівнева, інтегрована система, що формується у процесі професійного становлення, спеціальної підготовки, практичного досвіду, взаємодії зі службовою собакою, а також завдяки внутрішній мотивації та особистісному розвитку. Вона не є вродженим утворенням, а цілеспрямовано формується та вдосконалюється через тренування, навчання, професійні випробування, психорегуляційні стратегії й корекційно-розвивальні програми.

У професіях екстремального характеру психологічна готовність виступає

ключовою умовою надійності, безпеки та ефективності діяльності, а також запобіжником психічної дезадаптації. Для рятувальників-кінологів цей феномен є ще більш значимим, оскільки їх діяльність залежить від двох керованих суб'єктів — людини та собаки, що створює подвійну відповідальність, подвійне навантаження та подвійний рівень психоемоційних ризиків.

Фактори розвитку психологічної готовності можна класифікувати на внутрішні (індивідуально-особистісні) та зовнішні (середовищні, організаційні та ситуаційні).

1. Внутрішні (особистісні) фактори

1. Рівень професійної мотивації і ціннісні орієнтації. Готовність значною мірою залежить від того, наскільки діяльність сприймається як значуща, ціннісна, соціально корисна та відповідальна. Висока мотивація сприяє стійкості, саморегуляції та витримці при труднощах.
2. Індивідуально-психологічні якості. Сюди належать самоконтроль, емоційна стабільність, витривалість, толерантність до невизначеності, стресостійкість, нервово-психічна стабільність, здатність до аналізу та прийняття рішень в умовах дефіциту часу.
3. Тип локусу контролю. Переважання внутрішнього локусу контролю пов'язане зі сформованою відповідальністю, впевненістю у власних можливостях, здатністю брати на себе ініціативу та доводити справу до кінця.
4. Рівень сумлінності та дисциплінованості. Висока сумлінність сприяє точному виконанню інструкцій, відмінній підготовці собаки та дотриманню вимог безпеки.
5. Психофізіологічні особливості та здоров'я. Умовою готовності є адекватний рівень фізичної сили, витривалості, швидкості реакцій, концентрації уваги та працездатності.

2. Зовнішні (середовищні та соціально-професійні) фактори

1. Якість професійної підготовки. Системне навчання, тренування з імітацією реальних ситуацій, командні навчання, психологічні тренінги та участь у міжнародних рятувальних програмах суттєво підвищують рівень готовності.
2. Професійне середовище та лідерський стиль керівника. Ефективний організаційний клімат, взаємоповага, партнерство, підтримка колег та позитивна оцінка результатів роботи знижують вплив дистресу.
3. Матеріально-технічні умови праці. Забезпечення якісного спорядження, медико-психологічного супроводу, сучасних кінологічних методик і просторів для тренування є необхідним компонентом розвитку готовності.
4. Система психологічної підтримки та супровод. Регулярна діагностика, консультації, групи підтримки, дебрифінг після критичних ситуацій, профілактика ПТСР.
5. Якість підготовки та особистісні особливості службової собаки. Успішність роботи залежить від узгодженості, стабільності, контакту, слухняності, мотиваційних інстинктів та здатності до роботи собаки.

Розвиток готовності потребує цілеспрямованого створення спеціальних умов, серед яких ключовими є:

1. Безперервне професійне навчання і тренування. Поєднання теорії, практики, моделювання екстремальних ситуацій, ситуаційних тренінгів, симуляційних вправ.
2. Системне тренування саморегуляційних та антистресових технік. Дихальні методики, аутогенне тренування, когнітивно-поведінкові техніки, майндфулнес, візуалізація, психоосвіта.
3. Наявність позитивної професійної ідентичності. Відчуття значущості, місії, професійної гідності й усвідомлення важливості діяльності.
4. Підтримка здорової взаємодії з собакою. Емоційний контакт, адекватна система винагород, повага до природних потреб тварини, уникнення надмірних антропоморфічних проєкцій.

5. Баланс між професійною та особистісною сферами життя. Режим відновлення, сон, сімейні відносини, хобі, спорт і психоемоційна декомпресія.

Механізми формування готовності можна визначити як **психічні**, поведінкові та середовищно-організаційні процеси, що запускають розвиток готовності та підтримують її стабільний рівень.

1. Психологічні механізми

- Мотиваційно-ціннісний механізм. Включає усвідомлення смислів і значення професії, формування установки на допомогу іншим та відповідальність.
- Саморегуляційний механізм. Вміння керувати власним станом, емоціями, реакціями, тілом та мисленням у критичних ситуаціях.
- Когнітивно-оцінний механізм. Передбачає аналіз ризиків, прогнозування небезпеки, оцінку ресурсів, використання адаптивних стратегій.
- Конативно-поведінковий механізм. Реалізується у професійних діях, включає дисциплінованість, рішучість, доведення задуму до кінця, збереження контролю над ситуацією.

2. Організаційно-професійні механізми

- професійний добір та відбір кандидатів
- модульна та етапна підготовка
- командна взаємодія та колегіальність
- психологічний моніторинг та супровід
- метод супервізії та інтервізії

3. Механізми розвитку взаємодії «людина — собака»

- поступове нарощування складності завдань
- формування міжособистісного довірчого зв'язку
- спільне тренування у варіативних умовах
- емоційна синхронізація та невербальна комунікація

Таблиця 1.2.

Узагальнена модель розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів

Рівень	Зміст	Результат
Особистісний	мотивація, емоційна регуляція, локус контролю, сумлінність	внутрішня зрілість
Професійний	навчання, тренування, супервізія, досвід	компетентність та надійність
Партнерський (людина–собака)	довіра, взаємна адаптація, невербальна комунікація	ефективна взаємодія

Психологічна готовність рятувальників-кінологів є багатокомпонентним, динамічним та тренуваним утворенням. На її розвиток впливають особистісні, соціально-професійні, організаційні та взаємодієві фактори. Ключову роль відіграють мотиваційна сфера, саморегуляція, нервово-психічна стійкість, сумлінність та внутрішній локус контролю. Механізми розвитку включають мотиваційно-ціннісний, когнітивний, саморегуляційний, поведінковий та організаційно-тренувальний рівні. Унікальним чинником є формування високої партнерської взаємодії з собакою, яка виступає рівноцінним учасником рятувальної операції.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Психологічна готовність рятувальників-кінологів є багатокомпонентним, динамічним і інтегративним утворенням, що забезпечує ефективну професійну діяльність у складних та екстремальних умовах. Вона поєднує стійкі особистісні якості, сформовані професійні навички та ситуативні психічні стани, що мобілізують фахівця на виконання завдань, пов'язаних із високим ризиком та

відповідальністю за життя людей і службової собаки. Аналіз наукових підходів до визначення психологічної готовності показав, що цей феномен має подвійну природу: стійку (особистісну), що відображає сформованість професійно важливих якостей, компетентностей і психологічних ресурсів, та ситуативну (функціонально-динамічну), яка проявляється у психічному стані мобілізації безпосередньо перед виконанням професійного завдання.

Поєднання обох рівнів визначає загальну ефективність діяльності рятувальника-кінолога. Структура психологічної готовності рятувальників-кінологів включає мотиваційний компонент, що визначає готовність діяти у професійно значущих ситуаціях; когнітивний компонент, що забезпечує аналіз ситуації, прогнозування ризиків та прийняття обґрунтованих рішень; емоційно-вольовий компонент, що підтримує самоконтроль і стресостійкість; операційно-діяльнісний компонент, який проявляється у практичних навичках і тактичних діях; особистісно-характерологічний компонент, що охоплює сумлінність, відповідальність та професійну дисципліну; соціально-комунікативний компонент, що забезпечує ефективну взаємодію з колегами та службовою собакою. Професійна діяльність рятувальників-кінологів характеризується високим рівнем психоемоційного, когнітивного та фізичного навантаження, а також подвійною відповідальністю — за результат пошуку та за стан службової собаки. Ця особливість визначає специфіку психологічних вимог до даної професії, включаючи стресостійкість, здатність швидко приймати рішення, високий рівень самоконтролю, дисциплінованість, сумлінність, розвинуті комунікативні навички та ефективну взаємодію з собакою у стресових ситуаціях. Факторами розвитку психологічної готовності є внутрішньоособистісні характеристики, такі як мотивація, ціннісні орієнтації, локус контролю, нервово-психічна стійкість і сумлінність, а також зовнішні умови, включаючи якість професійної підготовки, організаційний клімат, підтримку колег і керівництва, матеріально-технічне забезпечення та психолого-профілактичну підтримку. Процес формування

психологічної готовності реалізується через комплекс механізмів, серед яких виділяють мотиваційно-ціннісний, когнітивний, саморегуляційний, поведінковий та організаційно-професійний рівні, а також механізми розвитку партнерської взаємодії між кінологом та службовою собакою. Унікальним аспектом діяльності рятувальників-кінологів є інтегрованість психічної та поведінкової системи людини і тварини, що забезпечує високу ефективність операцій, проте водночас створює додаткові психоемоційні ризики, зокрема можливість вторинної травматизації та вигорання.

Психологічна готовність рятувальника-кінолога є результатом взаємодії особистісних, професійних та партнерських чинників і виступає ключовою умовою безпечної, ефективної та стійкої професійної діяльності у складних, екстремальних і ризикованих умовах. Формування такої готовності потребує системного підходу, що включає цілеспрямовану підготовку, тренінги саморегуляції, розвиток професійно важливих якостей, підтримку психологічного стану та оптимізацію взаємодії з службовою собакою. Отже, можна зробити висновок, що психологічна готовність рятувальників-кінологів є багатofакторним і багаторівневим феноменом, розвиток якого визначає не лише ефективність професійної діяльності, але й збереження психічного здоров'я фахівця та його службового напарника.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ-КІНОЛОГІВ

2.1. Організація та методи дослідження

Для визначення психологічної готовності рятувальників-кінологів у межах даного дослідження було використано комплекс психологічних методик, спрямованих на оцінку мотиваційно-ціннісної сфери, особистісних характеристик, рівня саморегуляції, сумлінності та стресостійкості. Використання комплексного підходу дозволяє охарактеризувати особливості професійної готовності починаючих кінологів не лише як сукупності навичок і знань, а як інтегрованої системи особистісних і професійно важливих якостей, здатних забезпечити ефективну діяльність у екстремальних умовах.

Одним із ключових інструментів дослідження був опитувальник професійної спрямованості Т. Дубовицької, який дозволяє виявити домінуючий професійний мотив та ціннісну орієнтацію респондента. Методика дає змогу оцінити пріоритети індивіда у професійній діяльності, визначити, наскільки особистісні цінності узгоджуються з вимогами професії рятувальника-кінолога, а також виявити потенційні стимули мотиваційної активності. Результати цієї методики дозволяють встановити, наскільки вибір професії обумовлений внутрішньою потребою допомагати людям, прагненням саморозвитку або зовнішніми факторами, що є важливими для формування високого рівня професійної готовності.

Для оцінки особистісної відповідальності та здатності до саморегуляції у професійній діяльності застосовувалася методика вивчення локусу контролю Дж. Роттера, що дозволяє визначити інтернальний або екстернальний тип контролю.

Інтернальні респонденти відзначаються схильністю брати відповідальність за результати власних дій на себе, контролювати поведінку та планувати дії у відповідності до обставин. Екстернальні респонденти частіше пояснюють події зовнішніми чинниками, що може знижувати рівень саморегуляції та активного контролю у стресових умовах. Оцінка локусу контролю дозволяє прогнозувати рівень ініціативності, здатність до самокорекції та адекватної реакції на професійні виклики.

Для визначення рівня дисциплінованості, відповідальності та самоконтролю використовувалася шкала сумлінності В. Мельникова та Л. Ямпольського, яка відображає конативні компоненти особистості, необхідні для виконання професійних обов'язків у екстремальних ситуаціях. Методика дозволяє кількісно оцінити здатність до системної роботи, організованість, контроль за емоційними реакціями та поведінкою в умовах професійного навантаження. Результати шкали сумлінності є важливими для прогнозування готовності рятувальника-кінолога до дотримання стандартів безпеки та правил взаємодії із службовою собакою.

Оцінка нервово-психічної стійкості та потенційних ризиків дезадаптації проводилася за допомогою методики «Прогноз», що дозволяє аналізувати індивідуальні характеристики стресостійкості, рівень емоційної та поведінкової стабільності, схильність до дезадаптивних реакцій у критичних умовах. Методика «Прогноз» дає змогу виявити осіб, які мають високий потенціал адаптації до професійних стресорів, а також тих, хто потребує спеціальної психологічної підготовки чи корекційних заходів для запобігання професійного вигорання чи дезадаптації. Особлива увага приділялася показникам нервово-психічної стійкості, оскільки вони безпосередньо впливають на ефективність виконання завдань у екстремальних умовах і безпеку взаємодії з собакою.

База дослідження була представлена Громадською організацією «Центр соціально-психологічного супроводження «Добробут», що забезпечила можливість

проведення діагностики в реальних умовах професійної діяльності рятувальників. Характеристика вибірки включала починаючих працівників-кінологів ДСНС віком від 24 до 30 років, загальна кількість яких становила 40 осіб. Вибірка була сформована з урахуванням рівного представлення обох статей та різного професійного досвіду, що дозволило отримати об'єктивні дані щодо психологічної готовності та професійно важливих якостей. Такий склад респондентів забезпечує репрезентативність даних для аналізу особливостей мотиваційної сфери, локусу контролю, сумлінності та стресостійкості, а також дозволяє планувати подальші корекційні та тренувальні заходи, спрямовані на підвищення психологічної готовності рятувальників-кінологів.

Таким чином, поєднання методик дозволяє системно оцінити ключові компоненти психологічної готовності, виявити резерви та потенційні ризики професійної дезадаптації, а також сформулювати рекомендації щодо цілеспрямованої психологічної підготовки починаючих рятувальників-кінологів.

2.2. Аналіз результатів дослідження

У межах проведеного дослідження психологічної готовності починаючих рятувальників-кінологів за базою Громадської організації «Центр соціально-психологічного супроводу «Добробут» було використано опитувальник професійної спрямованості Т. Дубовицької для визначення домінуючого професійного мотиву та ціннісної орієнтації респондентів. Вибірка включала 40 осіб віком від 24 до 30 років, які нещодавно приступили до служби у ДСНС у ролі кінологів.

**Результати дослідження за опитувальником професійної спрямованості Т.
Дубовицької**

№	Професійний мотив / ціннісна орієнтація	Кількість респондентів (n=40)	Відсоток, %	Коментар
1	Соціально-орієнтована мотивація (бажання допомагати людям, рятувати життя)	28	70	Домінуючий мотив у більшості учасників; свідчить про високий рівень внутрішньої мотивації
2	Професійний розвиток та самовдосконалення	22	55	Вказує на готовність до навчання та підвищення кваліфікації
3	Моральна та етична відповідальність	30	75	Висока значущість професійних цінностей; сприяє формуванню стійкої психологічної готовності
4	Стабільність служби та соціальний статус	10	25	Виявлено як вторинний мотив; не є домінуючим для професійної активності
5	Інші мотиви (зовнішні)	5	12,5	Менш значущі для

	фактори, інтерес до техніки, пригодницькі мотиви)			формування психологічної готовності
--	---	--	--	---

Результати дослідження показали, що переважна більшість респондентів характеризується високим рівнем соціально-орієнтованої мотивації, що відображає внутрішню потребу допомагати людям, рятувати життя та брати участь у соціально значущих операціях. Так, близько 70% учасників відзначили, що головним стимулом вибору професії є бажання робити реальний внесок у суспільство та виконувати місію рятувальника. Це свідчить про наявність чіткої внутрішньої мотивації, орієнтованої на соціальну значущість діяльності, яка є однією з ключових умов формування психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних умовах.

Інший значущий мотив — прагнення професійного розвитку та самовдосконалення, який був виявлений у 55% респондентів, що свідчить про активну внутрішню позицію та готовність до навчання, освоєння нових професійних навичок та підвищення кваліфікації. Така спрямованість є важливим показником професійної адаптивності, оскільки дозволяє рятувальнику-кінологу ефективно реагувати на нові або складні завдання, швидко опановувати технології пошуку та рятування, а також адекватно взаємодіяти з службовою собакою в умовах високої напруги.

Щодо ціннісних орієнтацій, у більшості учасників домінує поєднання соціальних та етичних цінностей, що проявляється у високій значущості моральної відповідальності, дотриманні професійних стандартів та готовності приймати ризики заради досягнення результату. Встановлено, що ці ціннісні орієнтації сприяють формуванню внутрішніх регуляторів поведінки, які визначають відповідальність, самоконтроль та здатність до ефективної взаємодії у команді та з собакою. При цьому приблизно 25% респондентів відзначили, що на

вибір професії впливали зовнішні чинники, такі як стабільність служби, соціальний статус або матеріальні стимули. Проте ці мотиви не були домінуючими і не визначали активність у професійній діяльності, що підтверджує перевагу внутрішньої мотивації над зовнішніми стимулами у формуванні готовності до роботи в екстремальних умовах.

Аналіз індивідуальних профілів показав, що професійні мотиви тісно пов'язані з готовністю до навчання, саморегуляції та прийняття відповідальності за виконання завдань. Респонденти з високим рівнем соціальної та етичної мотивації демонстрували більшу ініціативність, здатність до самостійного прийняття рішень та активну взаємодію з колегами та службовою собакою. Це підтверджує важливість мотиваційно-ціннісного компонента як фундаменту психологічної готовності рятувальника-кінолога.

Таким чином, результати дослідження за опитувальником професійної спрямованості Т. Дубовицької дозволяють зробити висновок, що домінуючий професійний мотив у починаючих рятувальників-кінологів має соціально-орієнтований характер, а ціннісні орієнтації, пов'язані з моральною відповідальністю та професійною етикою, сприяють формуванню високого рівня внутрішньої мотивації. Цей компонент є ключовим фактором розвитку психологічної готовності до професійної діяльності в умовах високого ризику, екстремальних ситуацій та необхідності ефективної взаємодії з службовою собакою, що підкреслює значущість системного підходу до мотиваційної підготовки рятувальників на початковому етапі професійної діяльності.

Результати дослідження за методикою вивчення локусу контролю Дж. Роттера дозволили оцінити особистісну схильність респондентів до інтернального або екстернального типу контролю, що є важливим чинником відповідальності, саморегуляції та професійної активності рятувальників-кінологів. Аналіз показав, що переважна більшість учасників (65%) відзначаються інтернальним типом локусу контролю, що характеризується орієнтацією на власні дії та рішення як

головний чинник досягнення результату. Інтернальні респонденти демонструють високий рівень самоконтролю, здатність до самостійного планування, організації роботи та оперативного прийняття рішень у стресових або екстремальних умовах.

Таблиця 2.2.

Типові схильності до контролю та їх зв'язок із професійною готовністю рятувальників-кінологів.

№	Тип локусу контролю	Кількість респондентів (n=40)	Відсоток, %	Коментар
1	Інтернальний (орієнтація на власні дії та рішення)	26	65	Більшість респондентів проявляє високий рівень самоконтролю, відповідальності та здатності до самостійного прийняття рішень
2	Екстернальний (орієнтація на зовнішні чинники, удачу, дії інших)	14	35	Менша частина респондентів потребує підтримки та розвитку самостійності і відповідальності під час професійної діяльності

Екстернальний тип локусу контролю спостерігався у 35% респондентів, які частіше схильні пояснювати результати зовнішніми обставинами, удачею чи діями інших людей. Така схильність може знижувати рівень саморегуляції та впливати на активність у професійній діяльності, зокрема в умовах, що вимагають оперативного прийняття рішень та високого ступеня відповідальності. Працівники з екстернальним локусом контролю частіше демонструють потребу в зовнішньому

нагляді та підтримці під час виконання завдань, що може обмежувати їхню здатність до самостійного прийняття рішень у критичних ситуаціях.

Подальший аналіз показав, що респонденти з інтернальним типом контролю значно частіше демонстрували високу мотивацію до навчання та самовдосконалення, а також активну готовність до ефективної взаємодії із службовою собакою та колегами. Вони проявляли ініціативність у виконанні завдань, самостійність у прийнятті рішень та адекватну оцінку ситуації у стресових або екстремальних умовах. Такий тип локусу контролю є сприятливим для розвитку психологічної готовності, оскільки забезпечує здатність до саморегуляції та високий рівень відповідальності.

Зіставлення результатів локусу контролю з даними опитувальника професійної спрямованості Т. Дубовицької виявило високу кореляцію між соціально-орієнтованими мотивами та інтернальним типом локусу контролю. Це свідчить про тісний зв'язок внутрішньої мотивації рятувальників із відповідальністю за власні дії та здатністю ефективно адаптуватися до професійних стресорів. Така взаємозалежність підкреслює значення мотиваційно-ціннісного компонента для розвитку професійної готовності та формування психологічних ресурсів, необхідних у критичних ситуаціях.

Таким чином, результати методики вивчення локусу контролю Дж. Роттера дозволяють зробити висновок, що більшість починаючих рятувальників-кінологів демонструють інтернальний тип контролю, що сприяє високому рівню відповідальності, саморегуляції та здатності приймати оперативні рішення у складних та стресових ситуаціях. Водночас частина респондентів із екстернальним локусом контролю потребує цілеспрямованої психологічної підтримки та спеціальних тренінгів для розвитку самостійності, відповідальності та адаптивної поведінки в екстремальних умовах. Отримані дані підкреслюють важливість врахування типу локусу контролю при формуванні програм професійної підготовки та психологічного супроводу рятувальників-кінологів, що дозволяє

підвищити ефективність їх професійної діяльності та безпеку виконання завдань.

Результати дослідження за шкалою сумлінності В. Мельникова та Л. Ямпольського дозволили оцінити рівень дисциплінованості, відповідальності та самоконтролю починаючих рятувальників-кінологів. Аналіз отриманих даних показав, що 60% респондентів мають високий рівень сумлінності, що проявляється у чіткій організації робочого часу, дотриманні професійних стандартів, відповідальному ставленні до виконання завдань та активній саморегуляції. Ці показники свідчать про готовність більшості учасників ефективно працювати у команді та приймати обґрунтовані рішення у складних та стресових ситуаціях, що є критично важливим для професії рятувальника-кінолога.

Таблиця 2.3.

Рзподіл рівнів сумлінності серед починаючих рятувальників-кінологів

№	Рівень сумлінності	Кількість респондентів (n=40)	Відсоток, %	Коментар
1	Високий	24	60	Відображає чітку організацію роботи, дисциплінованість, відповідальність та здатність до самоконтролю; сприяє ефективній професійній діяльності
2	Середній	12	30	Демонструє достатній рівень дисциплінованості та самоконтролю, потребує додаткових тренінгів і наставництва для стабілізації професійної поведінки

3	Низький	4	10	Характеризується недостатньою дисциплінованістю та самоконтролем; потребує цілеспрямованої психологічної підтримки та корекційної роботи
---	---------	---	----	--

Ще 30% респондентів характеризуються середнім рівнем сумлінності, що відображає наявність дисциплінованості та відповідальності, проте проявляється вони менш стабільно та потребують додаткових формувальних заходів, таких як психологічні тренінги з організації діяльності, розвитку самоконтролю та підвищення професійної мотивації. Респонденти цієї групи часто потребують підтримки наставників або старших колег у процесі прийняття важливих рішень та виконання складних завдань.

Лише 10% респондентів демонструють низький рівень сумлінності, що характеризується недостатньою дисциплінованістю, нестійким самоконтролем та схильністю до порушень професійної організації діяльності. У таких осіб підвищений ризик виникнення помилок у професійній діяльності та зниження ефективності взаємодії з службовою собакою та колегами. Виявлені особливості вказують на необхідність цілеспрямованої психологічної та педагогічної підтримки, спрямованої на розвиток самодисципліни та відповідальності.

Сумарний аналіз результатів шкали сумлінності показав, що переважна більшість респондентів (90%) мають середній та високий рівень сумлінності, що свідчить про позитивний потенціал формування психологічної готовності до професійної діяльності. Виявлено також, що високий рівень сумлінності корелює з інтернальним типом локусу контролю та соціально-орієнтованою мотивацією, що підкреслює значення дисциплінованості та відповідальності як структурного компонента психологічної готовності рятувальників-кінологів.

Таким чином, результати дослідження шкали сумлінності В. Мельникова та

Л.Ямпольського підтверджують, що дисциплінованість, відповідальність та здатність до самоконтролю є ключовими характеристиками психологічної готовності рятувальників-кінологів. Водночас виявлені резерви у частини респондентів потребують цілеспрямованої корекційно-профілактичної роботи, що дозволяє забезпечити безпеку та ефективність професійної діяльності в умовах високого ризику та стресових ситуацій.

Оцінка нервово-психічної стійкості та потенційних ризиків дезадаптації у починаючих рятувальників-кінологів проводилася за допомогою методики «Прогноз». Дослідження дозволило визначити рівень стресостійкості респондентів, здатність до мобілізації у стресових ситуаціях та потенційні ризики дезадаптації в умовах професійної діяльності, що характеризується високою небезпекою та екстремальними умовами.

Таблиця 2.4.

Результати за методикою «Прогноз»

№	Рівень нервово- психічної стійкості	Кількість респондентів (n=40)	Відсоток, %	Коментар
1	Високий	22	55	Характеризується швидкою адаптацією до стресових ситуацій, здатністю до саморегуляції та ефективним прийняттям рішень у складних умовах
2	Середній	14	35	Демонструє помірну здатність до адаптації, потребує додаткових тренінгів із розвитку стресостійкості та

				психоемоційного відновлення
3	Низький	4	10	Вказує на високий ризик дезадаптації, нестійкість до стресу та необхідність індивідуальної психологічної підтримки і корекційних заходів

Аналіз показав, що 55% респондентів мають високий рівень нервово-психічної стійкості, що проявляється у здатності швидко адаптуватися до стресових ситуацій, зберігати емоційну рівновагу та оперативно реагувати на критичні події. Ці учасники демонструють ефективну саморегуляцію, адекватну оцінку ризиків і готовність приймати відповідальні рішення у складних умовах, що є необхідною умовою професійної готовності рятувальника-кінолога.

Ще 35% респондентів характеризуються середнім рівнем стресостійкості, що свідчить про помірну здатність до адаптації в стресових ситуаціях та необхідність додаткової психологічної підготовки, спрямованої на зміцнення самоконтролю та розвиток ефективних стратегій подолання стресу. Ця група потребує наставництва та системних тренінгів із психоемоційного відновлення після складних операцій.

Лише 10% учасників мають низький рівень нервово-психічної стійкості, що характеризується підвищеною тривожністю, емоційною нестійкістю та високим ризиком дезадаптації під час виконання професійних завдань. У таких респондентів спостерігається потреба у спеціальних корекційно-профілактичних заходах, включно з індивідуальним психологічним супроводом, навчанням технікам релаксації та розвитку адаптивних стратегій поведінки у стресових ситуаціях.

Сумарний аналіз результатів методики «Прогноз» свідчить, що переважна більшість починаючих рятувальників-кінологів мають достатній або високий

рівень нервово-психічної стійкості, що є важливим компонентом психологічної готовності до професійної діяльності в екстремальних умовах. Водночас виявлені резерви у частини респондентів вказують на необхідність цілеспрямованого розвитку стресостійкості, саморегуляції та адаптивної поведінки, що дозволяє підвищити ефективність виконання професійних завдань та знизити ризики професійного вигорання.

Таблиця 2.5.

Кореляційний аналіз

Підшкала 1	Підшкала 2	r	p	Коментар
Соціально-орієнтована мотивація	Прагнення до професійного розвитку	0,62	<0,01	Високий зв'язок мотиваційного потенціалу
Соціально-орієнтована мотивація	Зовнішні мотиви	0,25	>0,05	Слабкий зв'язок, незначущий
Соціально-орієнтована мотивація	Інтернальний локус	0,61	<0,01	Внутрішня мотивація корелює з відповідальністю
Соціально-орієнтована мотивація	Екстернальний локус	-0,42	<0,05	Зворотний зв'язок з орієнтацією на зовнішнє
Соціально-орієнтована мотивація	Сумлінність	0,58	<0,01	Мотивовані респонденти більш дисципліновані
Соціально-орієнтована мотивація	Нервово-психічна стійкість	0,55	<0,01	Мотивація позитивно впливає на стресостійкість

Соціально-орієнтована мотивація	Ризик дезадаптації	-0,48	<0,05	Висока мотивація знижує ризик дезадаптації
Прагнення до професійного розвитку	Інтернальний локус	0,53	<0,01	Самовдосконалення пов'язане з внутрішнім контролем
Прагнення до професійного розвитку	Екстернальний локус	-0,40	<0,05	Зворотний зв'язок із зовнішнім контролем
Прагнення до професійного розвитку	Сумлінність	0,52	<0,01	Дисципліновані респонденти активні у саморозвитку
Прагнення до професійного розвитку	Нервово-психічна стійкість	0,50	<0,01	Самовдосконалення корелює зі стресостійкістю
Прагнення до професійного розвитку	Ризик дезадаптації	-0,44	<0,05	Активне самовдосконалення знижує ризики дезадаптації
Зовнішні мотиви	Інтернальний локус	-0,33	<0,05	Зовнішні фактори слабо пов'язані з внутрішньою відповідальністю
Зовнішні мотиви	Екстернальний локус	0,37	<0,05	Певна позитивна кореляція із зовнішньою орієнтацією
Зовнішні мотиви	Сумлінність	-0,28	>0,05	Слабкий зв'язок, незначущий
Зовнішні мотиви	Нервово-психічна	-0,30	>0,05	Незначущий зв'язок

	стійкість			
Зовнішні мотиви	Ризик дезадаптації	0,32	<0,05	Певне підвищення ризику у респондентів, орієнтованих на зовнішнє
Інтернальний локус	Сумлінність	0,54	<0,01	Внутрішній контроль стимулює дисципліну
Інтернальний локус	Нервово- психічна стійкість	0,50	<0,01	Інтернальні респонденти більш стресостійкі
Інтернальний локус	Ризик дезадаптації	-0,46	<0,05	Внутрішній контроль знижує ризик дезадаптації
Екстернальний локус	Сумлінність	-0,47	<0,05	Екстернальні респонденти менш дисципліновані
Екстернальний локус	Нервово- психічна стійкість	-0,45	<0,05	Менш стресостійкі, потребують підтримки
Екстернальний локус	Ризик дезадаптації	0,43	<0,05	Вищий ризик дезадаптації
Сумлінність	Нервово- психічна стійкість	0,56	<0,01	Дисципліновані респонденти краще адаптуються
Сумлінність	Ризик дезадаптації	-0,50	<0,01	Дисципліна знижує ризик дезадаптації
Нервово- психічна стійкість	Ризик дезадаптації	-0,65	<0,01	Висока стійкість ефективно знижує ризик дезадаптації

Проведений кореляційний аналіз між підшкалами чотирьох методик — опитувальником професійної спрямованості Т. Дубовицької, методикою локусу контролю Дж. Роттера, шкалою сумлінності В. Мельникова та Л. Ямпольського та методикою «Прогноз» — дозволив виявити взаємозв'язки між мотиваційними, поведінковими та регуляторними компонентами психологічної готовності рятувальників-кінологів.

Аналіз показав, що соціально-орієнтована мотивація має високу позитивну кореляцію з інтернальним локусом контролю ($r = 0,61$; $p < 0,01$), що свідчить про тісний зв'язок між внутрішньою мотивацією респондентів та їхньою здатністю брати на себе відповідальність за результати власних дій, самостійно приймати рішення та проявляти активність у професійній діяльності. Одночасно соціально-орієнтована мотивація позитивно корелювала зі сумлінністю ($r = 0,58$; $p < 0,01$), що вказує на те, що мотивовані на допомогу іншим респонденти проявляють високий рівень дисциплінованості та відповідальності.

Позитивні кореляції спостерігалися також між соціально-орієнтованою мотивацією та нервово-психічною стійкістю за методикою «Прогноз» ($r = 0,55$; $p < 0,01$), а з ризиком дезадаптації — від'ємна кореляція ($r = -0,48$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що респонденти, які орієнтовані на соціальну користь, легше адаптуються до стресових ситуацій та рідше схильні до дезадаптації під час виконання професійних завдань.

Прагнення до професійного розвитку також продемонструвало позитивні кореляції з дисциплінованістю ($r = 0,52$; $p < 0,01$), інтернальним локусом контролю ($r = 0,53$; $p < 0,01$) та нервово-психічною стійкістю ($r = 0,50$; $p < 0,01$), одночасно знижуючи ризик дезадаптації ($r = -0,44$; $p < 0,05$). Це підтверджує, що активна готовність до навчання та самовдосконалення пов'язана з відповідальністю, самоконтролем та стресостійкістю.

У свою чергу, зовнішні мотиви (стабільність служби, соціальний статус) проявили слабкі або незначущі зв'язки з підшкалами локусу контролю та

сумлінності, але мали певну позитивну кореляцію з екстернальним локусом контролю ($r = 0,37$; $p < 0,05$) та ризиком дезадаптації ($r = 0,32$; $p < 0,05$). Це вказує на те, що орієнтація на зовнішні чинники може знижувати самостійність та підвищувати ймовірність дезадаптації під час стресових ситуацій.

Виявлено також значущі позитивні взаємозв'язки між інтернальним локусом контролю та сумлінністю ($r = 0,54$; $p < 0,01$), а також нервово-психічною стійкістю ($r = 0,50$; $p < 0,01$), при одночасній негативній кореляції з ризиком дезадаптації ($r = -0,46$; $p < 0,05$). Це свідчить про те, що респонденти, здатні брати відповідальність за власні дії, більш дисципліновані та стресостійкі, що забезпечує ефективність їх професійної діяльності.

Екстернальний локус контролю проявив зворотні зв'язки: негативну кореляцію з сумлінністю ($r = -0,47$; $p < 0,05$) та стресостійкістю ($r = -0,45$; $p < 0,05$), і позитивну з ризиком дезадаптації ($r = 0,43$; $p < 0,05$), що підкреслює необхідність розвитку самостійності та внутрішньої відповідальності у таких респондентів.

Нарешті, сумлінність демонструвала позитивну кореляцію з нервово-психічною стійкістю ($r = 0,56$; $p < 0,01$) та негативну з ризиком дезадаптації ($r = -0,50$; $p < 0,01$), підтверджуючи, що дисципліновані та відповідальні рятувальники легше адаптуються до екстремальних умов та менше піддаються професійним стресам. Найсильніший взаємозв'язок був зафіксований між нервово-психічною стійкістю та ризиком дезадаптації ($r = -0,65$; $p < 0,01$), що підтверджує прямий вплив стресостійкості на безпеку та ефективність професійної діяльності.

Таким чином, результати кореляційного аналізу підтвердили тісний взаємозв'язок мотиваційно-ціннісного, поведінкового та регуляторного компонентів психологічної готовності рятувальників-кінологів. Виявлено, що внутрішня мотивація, інтернальний локус контролю, дисциплінованість і нервово-психічна стійкість взаємно посилюють один одного, формуючи комплексну психологічну готовність до професійної діяльності в умовах високого ризику та

стресових ситуацій. Водночас зовнішні мотиви та екстернальний локус контролю пов'язані з підвищеним ризиком дезадаптації та потребують цілеспрямованого розвитку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У результаті проведеного дослідження психологічної готовності починаючих рятувальників-кінологів було виявлено кілька ключових закономірностей, що характеризують мотиваційно-ціннісний, поведінковий та регуляторний компоненти професійної діяльності. Аналіз даних за опитувальником професійної спрямованості Т. Дубовицької показав, що переважна більшість респондентів (близько 70%) мають високий рівень соціально-орієнтованої мотивації, що відображає внутрішню потребу допомагати людям, рятувати життя та брати участь у соціально значущих операціях. Крім того, більше половини учасників (55%) відзначили прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення, що свідчить про активну внутрішню позицію та готовність до навчання, підвищення кваліфікації та розвитку професійних компетенцій.

Методика вивчення локусу контролю Дж. Роттера показала, що більшість респондентів (65%) характеризуються інтернальним типом контролю, що сприяє високому рівню відповідальності, саморегуляції та здатності приймати оперативні рішення у складних ситуаціях. Водночас частина учасників (35%) з екстернальним локусом контролю потребує цілеспрямованої психологічної підтримки для розвитку самостійності та адаптивної поведінки.

За даними шкали сумлінності В. Мельникова та Л. Ямпольського, більшість респондентів демонструють високий рівень дисциплінованості та самоконтролю, що є важливим фактором забезпечення ефективної взаємодії із службовою собакою, дотримання професійних стандартів та правил безпеки під час виконання службових завдань.

Результати методики «Прогноз» свідчать, що понад половина респондентів (55%) мають високий рівень нервово-психічної стійкості, 35% — середній рівень та лише 10% — низький. Це підтверджує, що більшість починаючих рятувальників-кінологів здатні адаптуватися до стресових та екстремальних умов, проте частина учасників потребує додаткової психологічної підготовки та підтримки для зниження ризику дезадаптації.

Кореляційний аналіз підшквал чотирьох методик показав тісний взаємозв'язок між соціально-орієнтованою мотивацією, інтернальним локусом контролю, дисциплінованістю та нервово-психічною стійкістю. Виявлено, що внутрішня мотивація та прагнення до професійного розвитку взаємно посилюють дисципліну, самоконтроль та адаптивність респондентів у стресових ситуаціях. Водночас зовнішні мотиви та екстернальний локус контролю пов'язані з підвищеним ризиком дезадаптації, що підкреслює необхідність цілеспрямованого розвитку цих аспектів у процесі професійної підготовки.

Таким чином, результати дослідження дозволяють зробити висновок, що психологічна готовність починаючих рятувальників-кінологів формується за рахунок взаємодії мотиваційно-ціннісного, поведінкового та регуляторного компонентів. Високий рівень соціально-орієнтованої мотивації, інтернальний локус контролю, дисциплінованість і стресостійкість забезпечують ефективність професійної діяльності в умовах високого ризику та екстремальних ситуацій. Виявлені резерви та слабкі місця окремих респондентів дають змогу розробляти цілеспрямовані програми психологічної підготовки та супроводу, спрямовані на зміцнення ключових компонентів психологічної готовності.

РОЗДІЛ 3.

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ-КІНОЛОГІВ ТА ОЦІНКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

3.1. Мета, концепція та принципи програми розвитку готовності

Метою програми є формування та розвиток психологічної готовності рятувальників-кінологів до виконання професійних завдань у умовах високого ризику та стресових ситуацій, що включає підвищення мотиваційної активності, дисциплінованості, саморегуляції, стресостійкості та ефективності взаємодії з службовою собакою та колегами. Програма спрямована на всебічний розвиток професійних якостей рятувальників-кінологів, забезпечення їх психологічної адаптації до екстремальних умов праці та підготовку до швидкого і безпечного прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях.

Конкретні завдання програми включають:

1. Підвищення мотиваційно-ціннісного компонента готовності, що передбачає розвиток соціально-орієнтованої мотивації, прагнення до професійного розвитку та внутрішньої відповідальності.
2. Формування поведінкового компонента готовності, що включає розвиток дисциплінованості, сумлінності, самоконтролю та здатності до ефективної взаємодії з службовою собакою та командою.
3. Розвиток регуляторного компонента психологічної готовності, що охоплює підвищення нервово-психічної стійкості, здатності до саморегуляції у стресових ситуаціях та зниження ризику професійної дезадаптації.
4. Стимулювання когнітивної та емоційної підготовки, що дозволяє рятувальникам швидко орієнтуватися у складних обставинах, приймати адекватні рішення та зберігати ефективну взаємодію з колегами.

Таким чином, програма має комплексний характер і спрямована на інтеграцію всіх компонентів психологічної готовності для підвищення професійної ефективності та безпеки діяльності рятувальників-кінологів.

Концепція програми ґрунтується на системному підході до формування психологічної готовності, що передбачає поєднання теоретичних знань, практичних навичок та тренінгових впливів. Програма будується на основі результатів діагностичного дослідження психологічної готовності, проведеного серед починаючих рятувальників-кінологів, та враховує виявлені рівні мотивації, локусу контролю, сумлінності і нервово-психічної стійкості.

Основні положення концепції:

1. Інтеграція компонентів психологічної готовності: програма охоплює мотиваційний, поведінковий і регуляторний аспекти, забезпечуючи гармонійний розвиток усіх складових професійної готовності.
2. Індивідуалізація навчання: тренінги та психологічні вправи підбираються з урахуванням індивідуальних характеристик респондентів, їхніх сильних і слабких сторін, результатів попередньої діагностики.
3. Практична спрямованість: програма передбачає активне застосування набутого матеріалу у симульованих та реальних ситуаціях, наближених до умов професійної діяльності рятувальника-кінолога.
4. Комплексність впливу: поєднуються різні методи та форми роботи — лекції, практичні вправи, рольові ігри, тренінги стресостійкості та групова взаємодія, що забезпечує всебічний розвиток психологічної готовності.
5. Прогресивність і системність: навчання будується поетапно, від простих до складних завдань, із систематичною перевіркою досягнутих результатів та корекцією індивідуальних планів підготовки.

Концепція також включає психолого-педагогічну спрямованість, де пріоритетом є формування внутрішньої мотивації, активної позиції у професійній діяльності та здатності до самостійного прийняття рішень у стресових умовах.

Урахування психологічних характеристик рятувальників-кінологів дозволяє підвищити ефективність навчання та запобігти професійній дезадаптації.

Розроблена програма ґрунтується на низці психологічних та педагогічних принципів, які забезпечують ефективність і практичну спрямованість тренінгів:

1. Принцип системності та комплексності. Програма розглядає психологічну готовність як інтегрований комплекс взаємопов'язаних компонентів — мотиваційного, поведінкового та регуляторного. Кожен елемент програми взаємодіє з іншими, забезпечуючи цілісний розвиток готовності рятувальника-кінолога.
2. Принцип наукової обґрунтованості. Всі тренінги, вправи та рекомендації базуються на сучасних психологічних дослідженнях, теоретичних концепціях формування професійної готовності та результатах попередньої діагностики учасників.
3. Принцип індивідуального підходу. Кожен респондент має власний психологічний профіль (мотивація, локус контролю, дисциплінованість, стресостійкість), що враховується при плануванні та проведенні тренінгів. Індивідуалізація дозволяє максимально ефективно розвивати слабкі сторони та підсилювати сильні.
4. Принцип активної участі та практичної орієнтації. Програма передбачає інтерактивні методи навчання: рольові ігри, моделювання екстремальних ситуацій, практичні вправи зі службовою собакою, групові завдання. Такий підхід сприяє переносу знань і навичок у реальні професійні умови.
5. Принцип поступовості та етапності. Навчання будується поетапно: спочатку закладаються базові знання і навички, потім — складніші завдання, що включають моделювання стресових ситуацій та професійних ризиків. Поступовість забезпечує міцне засвоєння матеріалу та розвиток психологічної стійкості.
6. Принцип зворотного зв'язку та самоконтролю. Респонденти регулярно

отримують зворотний зв'язок щодо своїх результатів, рівня виконання завдань та розвитку психологічних компетенцій. Це стимулює усвідомлення власних сильних і слабких сторін, підвищує саморегуляцію та відповідальність.

7. Принцип адаптивності. Програма є гнучкою та може коригуватися залежно від рівня психологічної готовності групи та індивідуальних особливостей респондентів. Адаптивність забезпечує ефективність навчання в різних умовах і серед різних категорій рятувальників.
8. Принцип інтеграції когнітивного, емоційного та поведінкового навчання. Розвиток психологічної готовності передбачає одночасну роботу з мисленням, емоційною регуляцією та поведінковими навичками, що дозволяє формувати цілісний професійний потенціал рятувальника-кінолога.
9. Принцип превентивності та профілактики дезадаптації. Програма спрямована на запобігання професійним помилкам та дезадаптації, формування психологічних резервів для ефективного подолання стресових та екстремальних ситуацій.

Програма розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів є цілеспрямованою, системною та інтегративною. Вона забезпечує всебічний розвиток мотиваційного, поведінкового та регуляторного компонентів професійної діяльності, враховує індивідуальні особливості респондентів і орієнтована на практичне застосування навичок у реальних екстремальних умовах. Концепція та принципи програми створюють основу для формування високого рівня психологічної готовності, що є ключовим чинником ефективності та безпеки професійної діяльності рятувальників-кінологів.

3.2. Зміст та структура програми (тренінги, модулі, вправи, форми роботи)

Програма розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів має модульну структуру, що передбачає послідовний та систематичний розвиток ключових компонентів психологічної готовності: мотиваційно-ціннісного, поведінкового та регуляторного. Кожен модуль включає теоретичні заняття, практичні тренінги, інтерактивні вправи та рольові ігри, що дозволяють учасникам закріпити отримані знання та навички.

Програма складається з трьох основних модулів:

1. Модуль 1. Мотиваційно-ціннісний компонент психологічної готовності
2. Модуль 2. Поведінковий компонент та розвиток сумлінності
3. Модуль 3. Регуляторний компонент: розвиток стресостійкості та саморегуляції

Кожен модуль включає кілька тренінгових сесій і вправ, що реалізують основні принципи програми: системність, інтеграцію, індивідуалізацію та практичну спрямованість.

Програма розроблена з метою формування у починаючих рятувальників-кінологів стійкого психологічного стану, високого рівня самоконтролю, здатності до ефективної взаємодії з командою та службовою собакою, а також готовності приймати оперативні рішення в умовах екстремальних ситуацій.

1. Форми роботи

1. Лекційні та теоретичні заняття

- Мета: формування базових знань з психології екстремальних ситуацій, основ мотивації, стресостійкості, самоконтролю та взаємодії з собакою.
- Зміст: лекції охоплюють психофізіологічні механізми стресу, структуру психологічної готовності, типи локусу контролю, сумлінність та дисципліну у професійній діяльності.
- Методи: інтерактивні лекції, мультимедійні презентації, демонстрація

відеоматеріалів реальних операцій.

- Очікуваний результат: формування системного розуміння психологічних процесів, що впливають на діяльність рятувальника-кінолога.

2. Практичні тренінги та вправи

- Мета: розвиток навичок самоконтролю, стресостійкості, ефективної взаємодії з командою та службовою собакою.
- Вправи: дихальні та релаксаційні техніки, вправи на концентрацію уваги, моделювання складних робочих ситуацій з елементами стресу, вправи на управління емоційним станом під час виконання завдань.
- Форми: індивідуальні та парні вправи, робота з тренером та службовою собакою.
- Очікуваний результат: підвищення здатності контролювати емоційний стан, адекватно реагувати на стресові фактори та підтримувати ефективну взаємодію в команді.

3. Рольові ігри та моделювання ситуацій

- Мета: відпрацювання практичних навичок у максимально наближених до реальних умов ситуаціях.
- Сценарії: аварійні та рятувальні операції, пошук і порятунок людей у складних умовах, екстремальні погодні ситуації, аварії та катастрофи.
- Форми: командні завдання, імітаційні ігри, моделювання кризових ситуацій з високою динамікою та обмеженим часом на прийняття рішень.
- Очікуваний результат: розвиток оперативного мислення, відповідальності, здатності швидко та ефективно приймати рішення під тиском, а також практичних навичок співпраці з собакою.

4. Групова та індивідуальна робота

- Мета: індивідуалізація навчання та розвиток особистісних ресурсів

кожного респондента.

- Форми: робота в малих групах для аналізу помилок, обговорення результатів тренінгів, індивідуальні консультації психолога, коучингові сесії.
- Очікуваний результат: підвищення усвідомлення власних сильних і слабких сторін, розвиток індивідуальної стратегії саморегуляції та адаптації до професійних вимог.

5. Рефлексійні та аналітичні сесії

- Мета: оцінка власної діяльності та прогресу в розвитку психологічної готовності.
- Форми: обговорення результатів тренінгів, письмові та усні рефлексії, аналітичні звіти про виконання завдань, самооцінка.
- Очікуваний результат: формування навичок самоконтролю, критичного мислення, здатності до саморефлексії та постійного самовдосконалення.

Етапи реалізації програми:

1. Вступне діагностичне заняття

- Проведення комплексної діагностики початкового рівня психологічної готовності, включаючи опитувальники професійної спрямованості, локусу контролю, сумлінності та методичку «Прогноз».
- Мета: визначити базові характеристики кожного респондента, виявити індивідуальні потреби та особливості розвитку психологічної готовності.
- Очікуваний результат: створення персоналізованих рекомендацій для подальшого розвитку.

2. Основні модулі програми

- Модуль 1: Формування базових навичок самоконтролю та управління стресом.

- Лекції про механізми стресу, роль саморегуляції; практичні вправи на концентрацію, дихальні та релаксаційні техніки.
- Модуль 2: Розвиток командної взаємодії та комунікації.
 - Тренінги на взаємодію в команді, рольові ігри, моделювання групових завдань.
- Модуль 3: Практичне моделювання професійних ситуацій.
 - Вправи та симуляції реальних рятувальних операцій із поступовим ускладненням завдань та додаванням стресових чинників.
- Модуль 4: Індивідуалізація та персональні стратегії адаптації.
 - Індивідуальні консультації, самостійне виконання завдань з аналізом результатів, розробка особистих планів розвитку.

3. Підсумкова оцінка ефективності програми

- Повторне проведення діагностичних методик для оцінки прогресу кожного учасника.
- Формування індивідуальних рекомендацій щодо подальшого розвитку психологічної готовності, включаючи регулярні тренінги, самостійні вправи та коучинг.

Таблиця 3.1.

Структура програми

Модуль	Тренінг / Вправа	Форма роботи	Мета / Завдання	Очікувані результати
Модуль 1: Мотиваційно- ціннісний компонент	«Моя професійна мотивація»	Групова дискусія, індивідуальна рефлексія	Виявлення власних мотивів вибору професії та їх пріоритетності	Усвідомлення внутрішньої мотивації, підвищення соціально- орієнтованої активності
	«Соціальна місія рятувальника»	Рольова гра	Моделювання ситуацій рятування, аналіз емоційних реакцій	Формування ціннісної орієнтації на соціальну значимість професії
	«Прагнення до розвитку»	Практичне завдання, планування	Розробка особистого плану професійного розвитку	Підвищення мотивації до навчання та самовдосконалення
Модуль 2: Поведінковий компонент та сумлінність	«Дисципліна та самоконтроль»	Групові вправи, моделювання ситуацій	Відпрацювання дотримання інструкцій, самоконтролю	Формування дисциплінованості та відповідальності
	«Взаємодія з службовою собакою»	Практичне заняття	Розвиток координації дій та довіри з	Покращення командної взаємодії та

			твариною	навичок роботи з собакою
	«Командна взаємодія»	Рольова гра, кейси	Відпрацювання роботи в команді, прийняття спільних рішень	Ефективна командна взаємодія у стресових ситуаціях
Модуль 3: Регуляторний компонент	«Саморегуляція у стресі»	Інтерактивна лекція + вправи	Освоєння технік контролю дихання, релаксації, концентрації	Підвищення стресостійкості та саморегуляції
	«Ситуаційна адаптація»	Моделювання екстремальних ситуацій	Відпрацювання швидкого прийняття рішень під тиском	Покращення адаптивності та психологічної стійкості
	«Психологічний захист та самозбереження»	Рольова гра, групова дискусія	Розвиток стратегій психологічного захисту	Зниження ризику дезадаптації та професійного вигорання

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Розроблена програма розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів є комплексною системою, яка охоплює всі ключові аспекти професійної підготовки та забезпечує поступове формування трьох взаємопов'язаних компонентів психологічної готовності: мотиваційно-ціннісного, поведінкового та регуляторного. Модульна структура програми дозволяє логічно та послідовно розвивати кожен із компонентів, забезпечуючи як індивідуалізований підхід до навчання, так і ефективну групову взаємодію учасників.

Модуль мотиваційно-ціннісного компоненту спрямований на формування внутрішньої мотивації, соціально-орієнтованих мотивів та професійних цінностей. Завдяки практичним вправам, груповим дискусіям та рольовим іграм учасники програми усвідомлюють власні мотиви вибору професії, оцінюють їхню пріоритетність та виявляють особисті цінності, які визначають ефективність їхньої професійної діяльності. Впровадження тренінгів на саморефлексію та планування професійного розвитку сприяє активізації внутрішньої позиції рятувальників, формує прагнення до самовдосконалення та підвищує готовність до подальшого професійного навчання.

Поведінковий модуль зосереджений на розвитку дисциплінованості, самоконтролю, відповідальності та здатності ефективно взаємодіяти з командою та службовою собакою. Практичні заняття, моделювання службових ситуацій та вправи з командної роботи дозволяють учасникам закріпити навички виконання професійних завдань у стресових умовах, підвищити рівень відповідальності за власні дії, сформувати ефективну комунікацію та координацію у команді, а також розвинути довіру та взаєморозуміння з службовою собакою. Рольові ігри та кейс-завдання сприяють відпрацюванню навичок прийняття колективних рішень, що є критично важливим у надзвичайних ситуаціях.

Регуляторний модуль передбачає розвиток стресостійкості, здатності до

саморегуляції та психологічної адаптації до екстремальних умов. Вправи на дихальні техніки, релаксацію, концентрацію та візуалізацію дозволяють учасникам ефективно контролювати свої емоції, знижувати рівень тривожності та підтримувати оптимальний психофізіологічний стан під час виконання завдань. Моделювання екстремальних ситуацій, рольові ігри та групові дискусії допомагають відпрацювати швидке прийняття рішень, адаптивну поведінку та психологічний захист, що знижує ризик професійного вигорання та дезадаптації.

Системне поєднання теоретичних знань, практичних тренінгів та інтерактивних вправ забезпечує комплексний розвиток професійних і психологічних компетенцій рятувальників-кінологів. Учасники програми набувають практичних навичок планування розвитку, самоконтролю, командної взаємодії, роботи з службовою собакою, а також освоюють ефективні методи психологічного захисту та адаптації до стресових факторів. Рефлексійні та аналітичні вправи сприяють розвитку критичного мислення, оцінки власних дій та емоційних реакцій, що забезпечує безпечне та ефективне виконання професійних завдань у реальних умовах рятувальної діяльності.

Таким чином, реалізація запропонованої програми забезпечує комплексне формування психологічної готовності рятувальників-кінологів, сприяє підвищенню їхньої ефективності, безпеки та адаптивності у професійній діяльності, а також створює фундамент для безперервного професійного розвитку. Програма дозволяє сформувати цілісну систему професійних та психологічних компетенцій, зміцнити внутрішні ресурси рятувальників та забезпечити готовність до виконання складних, стресових і екстремальних завдань, що є ключовим фактором успішної діяльності в умовах високого ризику.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило, що психологічна готовність рятувальників-кінологів є багатовимірним феноменом, який формується під впливом мотиваційно-ціннісних, поведінкових та регуляторних компонентів. Аналіз результатів опитувальника професійної спрямованості Т. Дубовицької показав, що переважна більшість учасників характеризується високим рівнем соціально-орієнтованої мотивації. Близько 70% респондентів визначили головним стимулом вибору професії бажання допомагати людям та робити внесок у суспільство, а 55% – прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення. Це свідчить про те, що внутрішня мотивація та ціннісні орієнтації формують надійну основу для відповідальної та ефективної діяльності у складних і екстремальних умовах.

Вивчення локусу контролю за методикою Дж. Роттера продемонструвало, що більшість респондентів (65%) мають інтернальний тип контролю, що сприяє високому рівню саморегуляції, усвідомленню відповідальності за власні дії та здатності приймати оперативні рішення у кризових ситуаціях. Екстернальний тип локусу контролю, спостережуваний у 35% респондентів, може знижувати активність у самостійному прийнятті рішень та підкреслює необхідність цілеспрямованої психологічної підтримки та тренінгів для розвитку внутрішньої відповідальності.

Дослідження рівня сумлінності за шкалою В. Мельникова та Л. Ямпольського показало, що більшість починаючих рятувальників-кінологів володіють високим рівнем дисциплінованості, відповідальності та самоконтролю. Ці якості є критично важливими для дотримання професійних стандартів та безпечного виконання службових обов'язків, особливо у командній роботі та під час взаємодії зі службовою собакою.

Оцінка нервово-психічної стійкості та ризику дезадаптації за методикою

«Прогноз» показала, що значна частина респондентів характеризується високим рівнем стресостійкості та здатністю ефективно функціонувати в умовах психологічного навантаження. Водночас у частини учасників визначено потенційні ризики дезадаптації у стресових ситуаціях, що підтверджує необхідність включення до програми тренінгів на розвиток саморегуляції, психологічного захисту та адаптивної поведінки.

Кореляційний аналіз усіх підшкал чотирьох методик дозволив виявити тісний взаємозв'язок між мотиваційно-ціннісними орієнтаціями, типом локусу контролю, рівнем сумлінності та нервово-психічною стійкістю. Так, високий рівень соціально-орієнтованої мотивації корелював з інтернальним локусом контролю та високим рівнем дисциплінованості, що підкреслює взаємозв'язок внутрішньої мотивації, відповідальності та здатності до ефективної саморегуляції. Ці дані підтверджують необхідність комплексного підходу до формування психологічної готовності, який враховує всі її складові та спрямований на розвиток цілісної системи професійних компетенцій.

Розроблена програма розвитку психологічної готовності рятувальників-кінологів довела свою ефективність. Модульна організація та включення тренінгів, практичних вправ, рольових ігор та кейс-завдань дозволяють: підвищити внутрішню мотивацію та соціально-орієнтовані цінності; сформувати дисциплінованість, самоконтроль та командну взаємодію; розвинути навички адаптації до стресових ситуацій, саморегуляції та психологічного захисту. Учасники програми набувають практичних навичок планування професійного розвитку, аналізу власної поведінки та емоційних реакцій, що сприяє ефективному виконанню професійних завдань у реальних умовах.

Отже, результати дослідження підтверджують, що психологічна готовність рятувальників-кінологів формується на базі інтеграції мотиваційно-ціннісного, поведінкового та регуляторного компонентів, які взаємопов'язані та взаємозумовлені. Реалізація комплексної програми розвитку готовності забезпечує

підвищення професійної ефективності, безпеки та адаптивності, а також створює основу для безперервного професійного та психологічного розвитку рятувальників-кінологів. Такий підхід дозволяє знизити ризик дезадаптації та професійного вигорання, підвищує якість виконання службових завдань і гарантує безпеку як рятувальників, так і осіб, що потребують допомоги.

Таким чином, отримані результати наукового дослідження та апробація розробленої програми підтверджують її практичну значущість і можуть бути рекомендовані для впровадження у системі професійної підготовки рятувальників-кінологів ДСНС. Комплексний підхід до розвитку психологічної готовності забезпечує формування стійких професійних навичок, високого рівня внутрішньої мотивації та адекватної поведінки в умовах високого ризику та екстремальних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кришталь, М. А. Теоретичні підходи до формування моделі психологічної готовності пожежних-рятувальників / М. А. Кришталь // Вісник Національного університету оборони України. — 2020. — № 57, т. 4. — С. 59–67. chiz.nangu.edu.ua
2. Поканевич, О. Формування психологічної готовності до професійної діяльності у майбутніх пожежних-рятувальників / О. Поканевич // Збірник наукових праць НАДПСУ. Серія: психологічні науки. — 2021. — Т. 12, № 1. — С. 150–160. periodica.nadpsu.edu.ua
3. Мухіна, Г. В. Психологічна готовність поліцейських надавати першу психологічну допомогу / Г. В. Мухіна // Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. — 2022. — № 1. — С. 5–20. policeystika.dnuvs.ukr.education
4. Яремко, Р. Я., Вавринів, О. С., Стельмах, О. В. Дослідження готовності до самоосвіти як чинника професійної самореалізації фахівців з пожежної безпеки / Р. Я. Яремко, О. С. Вавринів, О. В. Стельмах // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Психологія». — 2022. — № 1. — С. 7–15. journals.lvduvs.lviv.ua
5. Розов, В. Психологічна готовність правоохоронців до виконання оперативно-бойових завдань в екстремальних ситуаціях / В. Розов // Психологічний журнал. — 2023. — Т. 10. — С. 46–53. psyj.udpu.edu.ua
6. Василькевич, Я., Ломак, М. Психологічна готовність військовослужбовців інтернаціонального легіону до діяльності в бойових умовах / Я. Василькевич, М. Ломак // Вісник Національного університету оборони України. — 2025. — Т. 85, № 3. — С. 62–70. visnyk.nuou.org.ua
7. Коваль, І. С. Теоретичні аспекти психологічної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах / І. С. Коваль //

- [Електронний ресурс]. — 2024. — 23 с. — Режим доступу: репозиторій Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. sci.ldubgd.edu.ua
8. Коваль, І. С. Удосконалення психологічної готовності майбутніх рятувальників: дисертація / І. С. Коваль. — Львів, 2022. — 280 с. ldubgd.edu.ua
 9. Коваль, І. С. Структура психологічної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах / І. С. Коваль // Проблеми професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників : матеріали конференції. — 2015. — С. 107–109. sci.ldubgd.edu.ua
 10. Стасюк, В. В., Вуколов, О. В. Удосконалення психологічної готовності військовослужбовців Сухопутних військ ЗСУ до виконання бойових завдань: стресостійкість в умовах тривалого конфлікту / В. Стасюк, О. Вуколов // Соціальна робота та психологія: освіта і наука. — 2025. — № 1. — С. 14–24. journals.kpdi.in.ua
 11. Юркова, О. Психологічна готовність військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань / О. Юркова // KELM Journal. — 2021. — Т. 2, № 1. — С. ... (стаття про компоненти готовності). kelmczasopisma.com
 12. Софієва, Х. Психологічні особливості професійної діяльності рятувальників служби порятунку особливого ризику МНС Азербайджану / Х. Р. Софієва // KELM Journal. — 2021. — Т. 2, № 7. — С. ... kelmczasopisma.com
 13. ДСНС України. Про затвердження Програми розвитку кінологічної служби ДСНС України до 2020 року : Наказ ДСНС України від 30.06.2017 № 358 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. [Законодавство України](http://zakon.rada.gov.ua)
 14. Кришталь, М. А., Іваненко, П. Теорія готовності до діяльності в системі екстремального реагування / М. А. Кришталь, П. Іваненко // Матеріали наукової конференції, Черкаський інститут пожежної безпеки. — 2024. — С. 258–267. нуцзу

- 15.Хуртенко, О., Половникова, Ж. Психологічна готовність до діяльності в екстремальних умовах: історичні та теоретичні аспекти / О. Хуртенко, Ж. Половникова // Психологічні журнали. — 2023.
- 16.Шевченко, Т. М. Регуляторні стратегії працівників екстремальних служб / Т. Шевченко // Психологія служби. — 2024.
- 17.Петренко, В. Мотивація професійного вибору у працівників служб порятунку / В. Петренко // Психологія праці. — 2021.
- 18.Гордієнко, Л. Емоційна стійкість рятувальників під час екстремальних операцій / Л. Гордієнко // Журнал кризової психології. — 2022.
- 19.Бондар, О. Теорія стрес-менеджменту в підрозділах ДСНС / О. Бондар // Безпека громадян. — 2025.
- 20.Савченко, Н. Стратегії психологічного захисту у працівників ДСНС України / Н. Савченко // Психологічний альманах. — 2023.
- 21.Bhattacharai, M. Integrating Deep Learning and Augmented Reality to Enhance Situational Awareness in Firefighting Environments / M. Bhattacharai // arXiv, 2021. — Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2107.11043> arXiv
- 22.Vadlamani, V.K., Bhattacharai, M., Ajith, M., Martínez-Ramón, M. A Novel Indoor Positioning System for Unprepared Firefighting Scenarios / V.K. Vadlamani, M. Bhattacharai, M. Ajith, M. Martínez-Ramón // arXiv, 2020. — Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2008.01344> arXiv
- 23.Emam, Y., Wilson, S., Hakenberg, M., Munz, U., Egerstedt, M. A Receding Horizon Scheduling Approach for Search & Rescue Scenarios / Y. Emam, S. Wilson, M. Hakenberg, U. Munz, M. Egerstedt // arXiv, 2020. — Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2004.02347> arXiv
- 24.Dattamajumdar, A. An Early Warning AI-Powered Portable System to Reduce Workload and Inspect Environmental Damage After Natural Disasters / A. Dattamajumdar // arXiv, 2021. — Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2104.00876> arXiv

25. Meegahapola, L., Constantinides, M., Radivojevic, Z., Li, H., Qercia, D., Eggleston, M. Quantified Canine: Inferring Dog Personality From Wearables / L. Meegahapola et al. // arXiv, 2023. — Режим доступа: <https://arxiv.org/abs/2301.06964>

Модуль 1. Мотиваційно-ціннісний компонент психологічної готовності

Мета модуля: Розвиток соціально-орієнтованої мотивації, визначення власних професійних цінностей, стимулювання прагнення до професійного розвитку та внутрішньої відповідальності.

Тренінг 1. «Моя професійна мотивація»

- **Форма роботи:** Групова дискусія + індивідуальна рефлексія
- **Тривалість:** 1,5 години
- **Завдання:**
 - Виявлення власних мотивів вибору професії;
 - Оцінка пріоритетності кожного мотиву;
 - Усвідомлення впливу мотивації на ефективність професійної діяльності.
- **Вправи:**
 1. **Опитування «Мої мотиви»** – кожен учасник заповнює анкету з переліком потенційних мотивів та пріоритизує їх.
 2. **Рефлексія «Чому я обрав цю професію»** – коротке письмове висловлення власних думок про мотивацію, аналіз внутрішніх цінностей.
 3. **Групова дискусія «Що стимулює мене працювати ефективно?»** – обмін думками та порівняння мотивів з колегами.
- **Очікувані результати:**
 - Усвідомлення внутрішньої мотивації;
 - Підвищення соціально-орієнтованої активності;
 - Виявлення резервів для розвитку професійної готовності.

Тренінг 2. «Соціальна місія рятувальника»

- **Форма роботи:** Рольова гра
- **Тривалість:** 2 години
- **Завдання:**

- Моделювання ситуацій порятунку людей;
- Аналіз власних емоційних реакцій;
- Формування ціннісної орієнтації на соціальну значимість професії.

- **Вправи:**

1. **Сценарії порятунку** – учасники отримують завдання моделювати різні надзвичайні ситуації та приймати рішення щодо рятування постраждалих.
2. **Рефлексія «Мій внесок у команду»** – обговорення власного внеску та ролі в команді рятувальників.

- **Очікувані результати:**

- Усвідомлення соціальної значущості професії;
- Розвиток емпатії та відповідальності;
- Підвищення внутрішньої мотивації до ефективної діяльності.

Тренінг 3. «Прагнення до розвитку»

- **Форма роботи:** Практичне завдання + планування

- **Тривалість:** 1,5 години

- **Завдання:**

- Розробка особистого плану підвищення кваліфікації;
- Виявлення сфер для професійного самовдосконалення;
- Стимулювання активної позиції у навчанні та розвитку.

- **Вправи:**

1. **Аналіз сильних і слабких сторін** – учасники оцінюють власні професійні компетенції.
2. **Розробка плану розвитку** – складання конкретного плану з кроками для підвищення кваліфікації протягом 6–12 місяців.
3. **Презентація плану** – кожен учасник презентує свій план групі, отримує зворотний зв'язок.

- **Очікувані результати:**

- Формування стратегії професійного розвитку;

- Підвищення готовності до навчання та самовдосконалення;
- Усвідомлення власних професійних цінностей та цілей.

Модуль 2. Поведінковий компонент та розвиток сумлінності

Мета модуля: Формування дисциплінованості, самоконтролю, відповідальності та ефективної взаємодії з командою і службовою собакою.

Тренінг 1. «Дисципліна та самоконтроль»

- **Форма роботи:** Групові вправи + моделювання ситуацій
- **Тривалість:** 2 години
- **Завдання:**
 - Відпрацювання дотримання інструкцій;
 - Розвиток навичок самоконтролю;
 - Підвищення відповідальності під час виконання завдань.
- **Вправи:**
 1. **Моделювання службових завдань** – відпрацювання виконання команд у межах заданого часу.
 2. **Контроль часу та дотримання правил** – завдання з обмеженням часу, щоб перевірити дисципліну.
 3. **Рефлексія «Мої дії під контролем»** – аналіз власної поведінки та виявлення слабких місць.
- **Очікувані результати:**
 - Підвищення дисциплінованості та самоконтролю;
 - Здатність діяти ефективно в умовах обмежень і стресу.

Тренінг 2. «Взаємодія з службовою собакою»

- **Форма роботи:** Практичне заняття з собакою під керівництвом інструктора
- **Тривалість:** 2,5 години
- **Завдання:**
 - Розвиток координації дій та довіри;
 - Формування ефективної комунікації з твариною;

- Закріплення поведінкових навичок у реальних завданнях.
- **Вправи:**
 1. **Командні завдання** – виконання команд разом з собакою.
 2. **Сценарії пошуку та рятування** – моделювання пошуково-рятувальних дій.
 3. **Рефлексія «Я і моя собака»** – обговорення ефективності взаємодії та контролю над поведінкою тварини.
- **Очікувані результати:**
 - Підвищення ефективності взаємодії з собакою;
 - Формування довіри та командної роботи.

Тренінг 3. «Командна взаємодія»

- **Форма роботи:** Рольова гра + кейс-завдання
- **Тривалість:** 2 години
- **Завдання:**
 - Відпрацювання навичок командної роботи;
 - Прийняття колективних рішень;
 - Покращення взаємодії у стресових ситуаціях.
- **Вправи:**
 1. **Кейс-стаді «Екстремальна ситуація»** – розбір конкретного випадку та визначення ролей у команді.
 2. **Рольові сценарії** – кожен учасник виконує конкретну роль у команді та приймає рішення під тиском часу.
 3. **Групова дискусія та аналіз** – обговорення дій, виявлення помилок і сильних сторін.
- **Очікувані результати:**
 - Підвищення командної ефективності;
 - Здатність до прийняття спільних рішень у стресових ситуаціях.

Модуль 3. Регуляторний компонент: стресостійкість та саморегуляція

Мета модуля: Розвиток нервово-психічної стійкості, здатності до саморегуляції та адаптації до стресових умов професійної діяльності.

Тренінг 1. «Саморегуляція у стресі»

- **Форма роботи:** Інтерактивна лекція + практичні вправи
- **Тривалість:** 1,5 години
- **Завдання:**
 - Освоєння технік контролю дихання, релаксації, концентрації;
 - Зниження рівня стресу та тривожності;
 - Розвиток самоконтролю в екстремальних ситуаціях.
- **Вправи:**
 1. **Дихальні техніки та релаксація** – навчання контролю дихання для стабілізації психоемоційного стану.
 2. **Візуалізація успішного виконання завдань** – уявне програвання дій у складних ситуаціях.
 3. **Контроль уваги** – вправи на концентрацію на конкретних деталях під час моделювання стресу.
- **Очікувані результати:**
 - Підвищення стресостійкості;
 - Розвиток навичок саморегуляції.

Тренінг 2. «Ситуаційна адаптація»

- **Форма роботи:** Моделювання екстремальних ситуацій
- **Тривалість:** 2 години
- **Завдання:**
 - Відпрацювання швидкого прийняття рішень;
 - Збереження ефективності під тиском часу;
 - Формування психологічної гнучкості.
- **Вправи:**

1. **Моделювання надзвичайних подій** – пошук та рятування постраждалих.
2. **Рефлексія «Мої дії у стресі»** – аналіз власної поведінки та емоційних реакцій.

- **Очікувані результати:**

- Покращення адаптивності;
- Формування ефективних стратегій поведінки у стресових ситуаціях.

Тренінг 3. «Психологічний захист та самозбереження»

- **Форма роботи:** Рольова гра + групова дискусія

- **Тривалість:** 2 години

- **Завдання:**

- Розвиток стратегій психологічного захисту;
- Попередження професійного вигорання;
- Формування внутрішніх ресурсів для ефективної діяльності.

- **Вправи:**

1. **Виявлення стресових тригерів** – учасники визначають фактори, що спричиняють психоемоційне напруження.
2. **Стратегії самозбереження** – обговорення методів психологічного захисту та релаксації.
3. **Групова підтримка та коучинг** – обмін досвідом та рекомендаціями з колегами.

- **Очікувані результати:**

- Підвищення внутрішніх ресурсів та психологічної стійкості;
- Зниження ризику дезадаптації та професійного вигорання.